

- б) виявлено, що у нерезонансному випадку величина амплітуди коливань шару середовища не залежить від початкових умов і прямує до свого стаціонарного значення, яке визначається властивостями самого середовища.
- в) моделі відносного руху сипкого середовища і модель руху вертикального стрижня поєднано в одну комплексну модель, що дає змогу дослідити вплив геометричних і механічних параметрів стрижня, а також параметрів середовища на характер його руху.

Література

1. Стоцько З.А. Нелінійні моделі руху середовища оброблювальних вібромашин і аналітичні методи їх дослідження / З.А. Стоцько, Б.І. Сокіл, Н.О. Арсінєнко // Автоматизація технологічних процесів виробництва у машинобудуванні і приладобудуванні: Український Міжвідомч. наук.-техн. зб. – 2003. – № 37. – С.81-84.
2. Сокіл Б.І. Вплив фізико-механічних характеристик системи вал-сипке середовище на згинні коливання валу / Б.І. Сокіл, Т.Є. Данилевич // Оптимізація виробничих процесів і технічний контроль у машинобудуванні та приладобудуванні. – 2007. – № 585. – С. 78-84.
3. Агафонов С.А. Потеря устойчивости нелинейного вязкоупругого стержня под действием следящей силы / С.А. Агафонов, Д.В. Георгиевский. – К. : Вид-во "Вища шк.", 2004. – 13 с.
4. Стеванович К.Р. Поперечные колебания балки лежащей на упругом основании, находящейся под воздействием возмущающей силы с несколькими гармониками, с частотой близкими к первой собственной / К.Р. Стеванович // Математическая физика. – К. : Вид-во "Наук. думка", 1973. – Вип. 13. – С. 23-32.
5. Митропольский Ю.А. Асимптотические решения уравнений в частных производных / Ю.А. Митропольский, Б.И. Мосеенков. – К. : Вид-во "Вища шк.", 1976. – 592 с.
6. Блехман И.И. Нелинейные задачи вибротранспорта и выбросепарации / И.И. Блехман, Г.И. Дженелидзе // Труды Международного симпозиума по нелинейным колебаниям. – К. : Изд-во АН УССР, 1963. – Т. III. – С. 41-47.
7. Стоцько З.А. Нелінійна модель руху шару середовища робочого контейнера вібраційної машини об'ємної оброблення виробів зі змінним параметром не лінійності / З.А. Стоцько, Б.І. Сокіл, В.Г. Топільницький // Машинознавство. – 2001. – № 1. – С. 19-23.
8. Стоцько З.А. Комплексне дослідження і моделювання процесу оброблення в нелінійній багатомасовій системі / З.А. Стоцько, Б.І. Сокіл, В.Г. Топільницький // Збірник тез 5-го Міжнародного симпозиуму інженерів механіків у Львові. – Львів, 16-18 травня. – 2001. – С. 90.

Сокіл Б.І., Данилевич Т.Є., Топільницький В.Г., Сенік А.П. Моделирование динамических процессов сыпучей среды пассивного вибропоглотителя

Для построения модели движения сыпучей среды пассивного вибропоглотителя использован математический аппарат специальных Атеб-функций. Он дает возможность для широкого класса сыпучих сред описать динамические процессы в системе "сыпучая среда – вертикальный стержень".

Ключевые слова: нелинейные поперечные колебания, пассивный поглотитель, амплитудная частотная характеристика, уравнение движения.

Sokil B.I., Danylevich T.Ye., Topil'nytskyi V.G., Senyk A.P. Design of dynamic processes of friable environment of passive vibroabsorber

To build a model of traffic environment loose passive vibration absorber used mathematical apparatus Ateb-specific functions. It allows for a wide class of granular media to describe the dynamic processes in the system of free-flowing environment-a vertical rod.

Keywords: nonlinear transversal vibrations, passive absorber, amplitude frequency characteristic, equalization of motion.

6. ОСВІТЯНСЬКІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 331.[107.266+104]

Доц. О.Р. Волошин, канд. фіз.-мат. наук –
Львівський ДУВС

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ, ЗАЙНЯТОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Зроблено спробу розкрити роль регіональних чинників розвитку людського потенціалу, зайнятості та соціального захисту населення. Проаналізовано різноманітні наукові підходи до трактування регіональних соціально-економічних систем у сучасних умовах.

Ключові слова: людський потенціал, зайнятість, соціальний захист населення, наукова регіоналістика.

Вступ. Людство вступило у ХХІ ст. обтяжене багатьма соціальними проблемами. Одна з найактуальніших – це зайнятість і соціальний захист населення. Вона стосується тією чи іншою мірою всіх країн незалежно від рівня добробуту і динаміки економічного зростання. Щоправда, ці явища в кожній країні мають свої особливості, а тому їх вирішують по-різному.

Особливо складна ця проблема в Україні, що пояснюється різними причинами, зокрема й відсутністю на державному рівні відповідного досвіду впливати на зайнятість в умовах формування національної економіки та ринкової системи. Значно посилюють ці труднощі недостатньо адаптовані до ринкового середовища працівники, які часто не можуть позбутися звичок планово-директивної поведінки. Ця ситуація особливо актуалізує соціальні проблеми, до яких, звичайно, належать розвиток людського потенціалу, зайнятості та система соціального захисту.

Загалом ці поняття мають, з одного боку, самостійне значення, з іншого – вони між собою тісно пов'язані, оскільки людський потенціал визначає як зайнятість, так і соціальний захист населення, а це, відповідно, є природною основою формування людського потенціалу, який реалізується і розвивається в процесі зайнятості, потребує відповідного соціального захисту на всіх етапах життєдіяльності.

Розвиток людського потенціалу, зайнятість і система соціального захисту населення належать до глобальних проблем, проте водночас вони мають конкретно-національне вираження, адже у кожній державі з її економічною і соціальною підсистемами є свої особливості функціонування.

Постановка проблеми. За сучасних умов глобалізації економіки і соціальних процесів практичного значення набуває вивчення їхніх регіональних особливостей. З огляду на це, важливо розкрити роль регіональних чинників зайнятості та соціального захисту населення. Цього потребує також конкретність дослідження, яке повинно спиратися на предметний аналіз

дійсності. Очевидно, не зайвим буде нагадати твердження відомого українського економіста В. Навроцького, який ще у 1874 р. писав, що "найкращі теоретичні погляди, найбагатородніші наміри, найвища політика, найкласичніші фрази на трибуні, на професорській кафедрі та в урядових рескриптах – без основного знання краю, о котрім ся рішає, нічого тут не вдієш" [7]. Це означає, що потрібно визначити регіональні чинники зайнятості та соціального захисту людей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання взаємозв'язку людського потенціалу, зайнятості та соціального захисту населення було і є актуальним для широкого кола дослідників. Про регіони і регіональну соціальну політику опубліковано немало праць, однак у них зазвичай немає окремих окреслень і класифікації регіональних чинників. Основою їхнього визначення повинна слугувати наукова регіоналістика [1].

Під науковою регіоналістикою розуміють, по-перше, напрацювання попередніх поколінь учених-регіоналістів, по-друге, використання сучасного рівня економічної теорії, яка допомагає розкрити взаємозв'язок макроекономічних процесів та їхні прояви на регіональному рівні. Це засвідчили видатні економісти-регіоналісти минулого Й. Тюнен (1783-1850), А. Вебер (1868-1956) та ін. Загалом економічна теорія за всієї абстрактності, по суті, ніколи не оминала регіональних проблем, оскільки вони є органічною складовою світового процесу.

Деякі послідовники А. Вебера намагалися доповнити його теорію, вводячи в неї часто невластиві їй елементи, або розробляли проблеми розміщення окремих підприємств, нехтуючи теорією регіоналістики. Загальної теорії розміщення господарських об'єктів так і не вдалося створити. Згодом американські економісти зрозуміли тісний взаємозв'язок розміщення окремих підприємств не тільки однієї галузі, а й кількох. Однак і вони не змогли створити загальної теорії розміщення виробництва, яке перебувало в епіцентрі регіоналістики. Це почали згодом розуміти й інші дослідники, серед яких особливо вирізняється У. Ізард [10].

Ідеться насамперед про його велику працю "Методи регіонального аналізу. Вступ до регіоналістики", у якій вчений зазначив, що теорія про регіони "повинна не тільки поширюватись на проблеми рівноваги системи, яка складається з районів, межі й транспортна мережа яких являє собою змінні величини, але і розглядати цю рівновагу з точки зору розміщення, торгівлі, обсягу виробництва". Теорія, як стверджує У. Ізард, зобов'язана виявити головні взаємодії політичних, соціальних і економічних сил тією мірою, якою ці взаємодії визначають нематеріальні цінності суспільства, обумовлюють його поведінку і процес визначення соціальних цілей, ведуть до конкретних рішень щодо політики, яка визначає міжрайонну структуру.

Концепція У. Ізарда ґрунтується на теорії ринкової економіки, яку використовували в країнах західної демократії. Основою теорії про регіони є аналіз статистичних рядів про "кількість населення в минулому, сучасному і майбутньому" [4].

Це означає, що населення є регіоноутворювальним ядром, визначає його економічний, соціальний і культурний розвиток. Такий погляд суперечив матеріалістичним доктринам, згідно з якими регіон залежав від розвитку продуктивних сил і виробничих відносин. Насправді населення, його кількість і якісні характеристики, економічні та соціальні потреби визначають регіон. Отже, людина має бути в центрі складної, динамічної регіональної системи. Теорію про регіони слід будувати на системних засадах. Це стосується і української регіоналістики, що має давні й тривалі традиції [2].

Мета дослідження. З проголошенням України незалежною державою наукова регіоналістика набула особливої актуальності. У тому контексті заслуговує на увагу цілісний підхід В.А. Поповкіна у трактуванні регіонів. "Парадигма регіональної цілісності, – писав учений, – повинна будуватись на теоретико-філософському прийнятті концепції єдиної географії, об'єктивного взаємозв'язку природних, соціальних і економічних процесів і явищ, що зберігаються у певному територіальному ареалі. Водночас, це означає і згоду з тим, що існують закони, єдині для природи і суспільства" [9].

Очевидно, автор цитованого твердження виходив з того, що у будь-якому виробничому процесі бере участь людина. Від природних та економічних умов залежить життя людини, самопочуття суспільства. Водночас суспільство підкоряє своїм потребам економіку, керує в цій сфері структурно-динамічними процесами. Природне середовище зумовило життя суспільства. Природа ж відчуває вплив людини, її господарської діяльності. На підставі таких міркувань учений дійшов висновку про те, що "регіон становить цілісність природного середовища, матеріального, створеного людиною середовища, а також соціум. Причому різні типи регіонів формуються та існують завдяки певним типам взаємозв'язків між цими трьома середовищами. Тобто йдеться про специфічні триєдності" [9].

В Україні людський потенціал, зайнятість і соціальний захист населення розвиваються в умовах взаємодії специфічних ендегенних та екзогенних чинників, пов'язаних з реформуванням економіки та одночасним формуванням національної економічної системи. Тому саме ці питання стали предметом дослідження у нашій роботі.

Виклад основного матеріалу. Якщо людина є визначальною в цілісній системі розвитку регіонів, то саме на неї повинна бути зорієнтована регіональна соціально-економічна політика. Протягом останнього двадцятиріччя активно розвивається сучасна львівська наукова школа регіоналістики, для якої характерні системність і комплексність, еволюційність і генетичність, антропогенність і гуманістичність, екологічність та органічність, державотворчість і загальноцивілізованість, новаторство і перспективність та ін.

Позитивний внесок у створення наукових засад соціально-економічної регіоналістики роблять вчені Інституту промисловості НАН України в Донецьку, вивчаючи різні аспекти регіональної політики. "Під регіональною політикою держави, – пише з цього приводу М. Чумаченко, – можна розуміти її діяльність на регіональному рівні... Ця діяльність визначається мірою розподілу влади між державою (центром) і регіонами" [11]. Вчений вважає, що ре-

гіональна політика охоплює економічну, соціально-економічну, науково-технічну, гуманітарну, національну, управлінську, демографічну, зовнішньоекономічну компоненти.

Запропонована концепція регіональної політики є конструктивною, оскільки стрижнем її є особлива увага до міжрегіональних інтегральних зв'язків у контексті забезпечення цілісності України. Державна регіональна політика повинна ґрунтуватися на принципах пріоритетності загальнонаціональних інтересів, урахування особливостей регіонів, рівнів соціально-економічного розвитку, соціальної справедливості, забезпечення усім регіонам однакових умов розвитку, закономірності і стабільності у розподілі владних повноважень між центром і регіонами [3].

З огляду на сучасні реалії, М.Г. Чумаченко вважає, що під час вивчення ситуації в регіоні та розроблення регіональної соціально-економічної політики потрібно спиратися на знання основ економіки регіону, його матеріальної бази і функціональної діяльності. Крім цього, необхідно провести типологію регіонів за такими показниками: географічне положення, кліматичні умови, наявність природних ресурсів, рівень економічного і соціального розвитку, рівень розвитку виробничої та соціальної інфраструктури, розвиток зовнішньоекономічних зв'язків, етнічний склад населення, історичні особливості розвитку, демографічна ситуація, соціально-психологічний клімат [12].

Перелічені показники в принципі охоплюють усі головні блоки функціонування регіональної соціально-економічної системи, однак потребують доповнення, конкретизації та більшої відповідності процесам соціально-ринкових перетворень. Тільки тоді на їхніх засадах можна розробляти ефективну соціально-економічну політику в регіоні, яка повинна ґрунтуватися на таких принципах:

- 1) пріоритет загальнонаціональних інтересів;
- 2) урахування особливостей регіонів і вирівнювання рівнів їхнього соціально-економічного розвитку;
- 3) забезпечення для всіх регіонів однакових умов розвитку;
- 4) забезпечення законності та стабільності у розподілі владних повноважень між центром і регіонами;
- 5) ресурсне забезпечення провадження державної регіональної політики;
- 6) плановірність у проведенні політики;
- 7) створення системи регіонального управління, відповідного державній регіональній політиці.

Стосовно соціальної політики регіонів, то, на думку академіка М.Г. Чумаченка, вона повинна охоплювати: фінансову підтримку в доповненні до допомоги, створення територіальних центрів денного перебування, соціальних ліжок; прикріплення до спеціальних магазинів, організація продажу товарів за зниженими цінами, пільгова оплата відпусток, засобів догляду за хворими; виділення земельних ділянок для садівників, городників, індивідуального і житлового будівництва; одноразова фінансова допомога; знижки в разі індивідуального і кооперативного будівництва; безкоштовне харчування; допомога з безробіття, працевлаштування тощо [12]. Зазначені та подібні заходи входять у блок соціального захисту населення, проте аж ніяк не розкривають

змісту соціальної політики в регіоні, яка повинна охоплювати весь спектр людського побутування відповідно до вимог сучасного стану розвитку цивілізації й нації.

Заслугує на увагу модель регіональної економічної політики І. Лукінова, який обстоює активізацію державного сприяння на засадах демократичного самоврядування й управління кожним із конкретних регіонів в органічних інтегральних зв'язках з іншими регіонами за горизонталлю, та з державою загалом за вертикаллю [5]. Правові та економічні відносини між державою та регіональною владою треба будувати за принципом верховенства загальнодержавного права і законів. Дуже важливим принципом є налагодження тісних міжрегіональних економічних зв'язків у межах єдиного ринкового простору, забезпечення територіальних недоторканості та єдності.

Територіальна цілісність країни й ефективне функціонування соціально-економічного комплексу кожного регіону в тісній взаємодії з іншими має бути основою соціально-економічної політики держави, яка повинна враховувати загальнонаціональні потреби та інтереси. Для неї не може бути взірцем жодна зарубіжна модель, адже кожна з них формується насамперед на власному національному ґрунті. Спроби реалізувати в Україні побачене за кордоном ведуть у безвихідь – до створення штучних регіональних систем на шкоду соціальній ефективності.

Паламарчук М. вважає, що завданням регіональних досліджень є опрацювання наукових основ вирішення важливих проблем соціально-економічного розвитку регіонів [8]. Сюди вчений зараховує: вивчення і раціональне використання природоресурсного потенціалу, трудових, матеріальних, фінансових та інших ресурсів; формування регіональних і міжрегіональних суспільно-територіальних систем (виробничих, рекреаційних, систем розселення); комплексний соціальний та економічний розвиток територій; розроблення наукових основ районного планування; перетворення району в регіональний організований елемент структури національного суспільно-територіального комплексу; створення наукових інформаційних систем для загальнодержавної регіональної політики; розроблення програм та прогнозів соціально-економічного і соціально-культурного розвитку районів, областей, міст; вивчення процесів взаємодії суспільства і природи, економічної ситуації в районах, підготовку програм охорони довкілля.

Усі перелічені тут напрями вирішення регіональних проблем заслуговують на увагу. Їхнє врахування сприяє розширенню спектра регіональних досліджень.

Значні зрушення відбуваються і у розробленні теоретичних принципів, законів, цінностей регіоналістики. Наприклад, І. Лукінов, О. Бакаєв, Г. Бондаренко запропонували систему моделей регіонального прогнозування в умовах перехідної економіки, головними підсистемами в якій є виробництво, зайнятість та безробіття, фонди та капітальні вкладення, ціни, фінанси, кредити і податки, соціальна сфера, ринок сировини, енергоресурсів, інших товарів і послуг, ринок збуту готової продукції виробниками регіону [6]. Запропоновані згідно з цими показниками моделі не враховують поняття, катего-

рій і закономірностей розвитку ринкової економіки з її системою ціноутворення, кон'юктурою ділового циклу, рівнем господарської злочинності серед населення тощо. У ринковій системі населення регіонів може себе економічно і соціально добре почувати, займаючись не матеріальним виробництвом, а створенням інших благ, шляхом самофінансування або із залученням іноземних інвестицій. Тут йдеться про різні види підприємницької діяльності, яку державі не потрібно впроваджувати, а достатньо належно підтримати, тобто не розмішувати "продуктивні сили", а лише створити належне середовище для економічної діяльності. У цьому контексті наукові засади регіоналізації економіки і проведення активної соціальної політики в регіонах набуває іншого теоретичного наповнення, потребує іншої технології поведінки молоді, ніж в умовах директивно-планового господарювання.

Проаналізувавши найхарактерніші наукові підходи до трактування регіональних систем, можна стверджувати, що чим більше чинників враховано, тим точніше можна окреслити регіональні відмінності у проблемах зайнятості та соціального захисту населення.

Висновки. Отже, основою визначення регіональних чинників зайнятості та соціального захисту повинна стати наукова регіоналістика на базі синтезу національної культури, світової науки і практичного досвіду. Вже теоретично обґрунтовані та практично апробовані концепції регіонального розвитку. Класифікація чинників регіональних соціально-економічних систем є надійною науковою базою регіоналізації політики зайнятості та соціального захисту населення. Однак динаміка сьогодення потребує постійної конкретизації співвідношення чинників регіональної соціально-економічної структури, щоб повніше й ефективніше їх враховувати в процесі соціальних перетворень і створення належного середовища для реалізації людського потенціалу, його захисту від руйнівних впливів.

Людський потенціал, зайнятість і соціальний захист населення – це не тільки стрижневі складові розвитку суспільства і державної соціальної політики, але й особливо динамічні явища. Їм більше, ніж будь-яким іншим економічним категоріям, притаманний динамізм, постійне нове наповнення. Вони ніколи не виступають у завершеному вигляді, оскільки постійно збагачуються новими елементами.

Література

1. Долішній М. Концептуальна засади регіональної соціально – економічної політики та її компоненти / М. Долішній, С. Злупко // Регіональна економіка. – 1997. – № 3. – С. 28-35.
2. Злупко С.М. Українська регіоналістика: традиції, здобутки, проблеми / С.М. Злупко // Регіональна економіка. – 1996. – № 1-2.
3. Злупко С.М. Людський потенціал, зайнятість і соціальний захист населення в Україні : навч. посібн. / С.М. Злупко, Й.І. Радецький. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 192 с.
4. Изард У. Методы регионального анализа: введение в науку о регионах / У. Изард. – М. : Изд-во "Метро-М", 1998. – 234 с.
5. Лукінов І. Концептуальні основи регіональної економічної політики / І. Лукінов // Економіка України. 1993. – № 1. – С. 23-24.
6. Лукінов І. Про систему моделей регіонального прогнозування в умовах перехідної економіки / І. Лукінов, О. Бакаєв, Г. Бондаренко // Регіональна економіка. – 1997. – № 3. – С. 5-22.

7. Навроцький В. "Lundnose Yalicyii" prrer Wladyslaw Rapackiego – В. Навроцький // Правда. – 1874. – № 19. – С. 84.
8. Паламарчук М. Регіональні дослідження: завдання і наукові підходи / М. Паламарчук // Регіональна економіка. – 1996. – № 1-2. – С. 43-44.
9. Поповкін В.А. Регіонально-цілісний підхід в економіці / В.А. Поповкін. – К., 1993. – С. 14.
10. Пробет А.Е. Изард и его методы регионального анализа / А.Е. Пробет, У. Изард // Методы регионального анализа: введение в науку о регионах. – М., 1966. – С. 5-6.
11. Чумаченко М. Проблеми регіональної політики в Україні / М. Чумаченко // Україна в світовому економічному просторі : матер. другого конгресу Міжнар. української економічної асоціації. – К., 1996. – С. 35-36.
12. Чумаченко Н.Г. Очерки по экономике региона / Н.Г. Чумаченко. – К., 1998. – 236 с.

Волошин А.Р. Региональные особенности развития человеческого потенциала, занятости и социальной защиты населения

Осуществлена попытка раскрыть роль региональных факторов развития человеческого потенциала, занятости и социальной защиты населения. Проанализированы различные научные подходы к изучению региональных социально-экономических систем в современных условиях.

Ключевые слова: человеческий потенциал, занятость, социальная защита населения, научная регионалистика.

Voloshyn A.R. Regional peculiarities of the development of human potential, employment and social defence of the population

The article is trying to make an attempt to reveal the importance of the regional factors in the development of the human potential, employment and social protection of the population. The diverse scientific approaches for interpretation of regional social and economic systems are analysed.

Keywords: human potential, employment, social protection of the population; scientific regionality.

УДК 637.7

Аспір. О.Р. Проціє¹ – Львівський РІДУ;
доц. П.Б. Хоєцький, канд. с.-г. наук – НЛТУ України, м. Львів

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В АВСТРО-УГОРСЬКІЙ ІМПЕРІЇ В КІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Наприкінці XIX – початку XX ст. в Австро-Угорській імперії існувало 36380 мисливських господарств площею близько 27,4 млн га. В угіддях цих господарств добували значну кількість мисливських звірів і птахів, реалізовували на внутрішньому та зовнішньому ринку. Дичину, шкури та хутро зайцеподібних, ратичних експортували до 10 країн. Мисливсько-господарське виробництво було експортною галуззю (імпорт не перевищував 4 % експорту). Найменшою ефективністю ведення мисливського господарства характеризувався Північно-Східний регіон, у межах якого знаходилися Галичина і Буковина.

Ключові слова: Австро-Угорська імперія, Галичина, Буковина, мисливське господарство, економіка.

Австро-Угорська імперія виникла у 1867 р. внаслідок укладеної угоди між Австрією та Угорщиною. Проіснувала до 1918 р. До складу імперії вхо-

¹ Наук. керівник: доц. І.О. Дробот, д-р наук держуправління